

18 Ιουλίου 2011

Βία και έφηβοι

Ορθοδοξία / Ποιμαντική Ψυχολογία

Πρωτοπρεσβύτερος Βασίλειος Θερμός

π. Σ.Β.: Ένας χώρος όπου κατ' εξοχήν ασκείται βία από παιδιά και εφήβους είναι το σχολείο. Γιατί αυτό άραγε; Σημαίνει κάτι για την εκπαίδευση; Έχουμε κάνει κάπου λάθος;

π. Β.Θ.: Πράγματι, ας προσέξουμε πως η βία έχει «κατέβη» και σε ηλικίες δημοτικού. Βέβαια η κορύφωσή της ποσοτικά λαμβάνει χώρα στην εφηβική ηλικία, όπου έχουν την δυνατότητα οι έφηβοι να συμπήξουν και συμμορίες και να κάνουν κάτι πιο οργανωμένο δηλαδή, επειδή βοηθάει και η σωματική διάπλαση. Να διευκρινίσουμε εδώ μόνο ότι στο θέμα που συζητούμε σήμερα δεν περιλαμβάνουμε τις περιπτώσεις εκείνες όπου ένα παιδάκι εμφανίζει βίαιη συμπεριφορά για λόγους αναπτυξιακούς, που έχουν καθαρά να κάνουν με το ίδιο το παιδί, ή την προσωπικότητά του, ή πράγματα που βλέπει στην οικογένειά του.

Αν ένα παιδάκι στο νηπιαγωγείο, για παράδειγμα, χτυπήσει ένα άλλο παιδάκι, δεν το εντάσσουμε αυτό μέσα στο φαινόμενο της παιδικής βίας, αυτό ανέκαθεν συνέβαινε. Έχει να κάνει πολλές φορές με την ανάπτυξη του λόγου, ότι αν ο λόγος έχει μείνει πίσω, μπορεί το παιδί να χρησιμοποιεί περισσότερο την βία για να «πει» κάτι που αλλιώς θα το έλεγε με λόγια, να εκφράσει κάποια συναισθήματα ή κάποιες επιθυμίες. Δεν μιλούμε γι' αυτά. Μιλούμε για φαινόμενα πλέον πιο συστηματικά φραστικής-λεκτικής ή και σωματικής βίας, εκβιασμών, κλοπών, τα οποία αρχίζουν να συμβαίνουν πια από τήν Δ'-Ε' τάξη του δημοτικού και πάνω.

Έχω όμως αρχίσει και ανησυχώ σοβαρά μήπως πια το σημερινό σχολείο, δηλαδή το σημερινό εκπαιδευτικό σύστημα που φτιάξαμε σε όλες τις βαθμίδες, έχει αρχίσει και λειτουργεί αντίστροφα. Μήπως έχει αρχίσει και επιτελεί τέτοια ζημιά στην

ψυχή των παιδιών και των εφήβων, ώστε αποτελεί ενδεχομένως έναν σοβαρό παράγοντα για το φαινόμενο της βίας τους, αλλά και για άλλα νοσηρά φαινόμενα, όπως της κατάθλιψης που παρουσιάζουν αρκετοί έφηβοι, και μετέπειτα της παθολογίας η οποία ενδέχεται να συνεχίζεται στην ζωή τους.

Τί θέλω να πω μ' αυτό; Αυτό το οποίο κατεξοχήν θα αναδείκνυε το σχολείο ως παράγοντα διαμόρφωσης προσωπικότητας θα ήταν η συμμετοχικότητα. Δηλαδή το παιδί να συμμετέχει στην μαθησιακή διαδικασία, θα ήταν η δημιουργικότητα, να αισθάνεται δημιουργικό ένα παιδί, να χαίρεται την διαδικασία της μάθησης και ανακάλυψης. Η χαρά της μάθησης, η ανάδειξη της κοινωνικής ζωής, αυτοί είναι παράγοντες που θα συνέβαλλαν ουσιαστικά. Πόσο αυτοί οι παράγοντες λειτουργούν στην πράξη;

Θα αρχίσω από το τελευταίο: η χαρά της κοινωνικής και συλλογικής ζωής υπονομεύεται σε πολύ μεγάλο βαθμό από το ότι επικρατούν τελικά ως ηγέτες στις ομάδες των παιδιών, κυρίως στο λύκειο, οι πιο προβληματικές περιπτώσεις.

Το ξέρουμε από το ποιοί αναδεικνύονται ως πρόεδροι και αρχηγοί. Δεν είναι βέβαιο δηλαδή ότι η κοινωνικοποίηση των παιδιών και η ανάληψη πρωτοβουλιών προάγονται.

Αλλά εγώ θα έμενα περισσότερο στο θέμα της μαθησιακής διαδικασίας, Ποιά πλευρά του παιδιού και του εφήβου βγάζει στην επιφάνεια το σημερινό εκπαιδευτικό σύστημα; Θα τολμούσα να πω ότι βγάζει την χειρότερη πλευρά του. Γιατί; Διότι έχουμε ένα εκπαιδευτικό σύστημα, το οποίο δεν καλλιεργεί την αγάπη για την μάθηση. Όλοι έχουμε επισημάνει το γεγονός ότι στηρίζεται κυρίως στην απομνημόνευση.

Επιπλέον έχουμε ένα εκπαιδευτικό σύστημα το οποίο είναι πάρα πολύ εγκεφαλικό. Δηλαδή δεν καλλιεργεί την εποπτεία, το πείραμα, την δοκιμασία, την συμμετοχή, αυτό που κατ' εξοχήν ανταποκρίνεται στις ανάγκες ενός παιδιού και ενός εφήβου. Δε μπορεί ένα παιδί ή ένας έφηβος ν' αρχίσει από την θεωρία και να πάει στην πράξη, πρέπει ν' αρχίσει απ' την εμπειρία και να πάει στην θεωρία. Έχουμε, με άλλα λόγια δηλαδή, ένα μαθησιακό σύστημα το οποίο ευνοεί μια ορισμένη κατηγορία παιδιών και εφήβων. Μια μικρή μερίδα, οι οποίοι έχουν συνηθίσει να εργάζονται εγκεφαλικά, «τους πηγαίνει» η απομνημόνευση, θα λέγαμε, και τα παιδιά αυτά παίρνουν καλούς βαθμούς και προκόβουν στην συνέχεια.

Αναγνωρίζω ότι γίνεται πολύ καλή δουλειά από ορισμένους εκπαιδευτικούς, χρησιμοποιούν και άλλες μεθόδους, ενδιαφέρονται, αγωνίζονται, ανανεώνονται. Είμαι πολύ συνδεδεμένος με τον κλάδο, και εγώ παιδί εκπαιδευτικών είμαι. Υπάρχει

αυτή η μερίδα των εκπαιδευτικών που ενισχύουν το παιδί, ασκούν έπαινο και ενθάρρυνση. Ας μου επιτρέψουν όμως οι αγαπητοί εκπαιδευτικοί να πιστεύω ότι πρόκειται για μειοψηφία πλέον.

Κατ' αρχήν προσέξτε την ορολογία που χρησιμοποίησα. Μίλησα για εκπαιδευτικό σύστημα. Δηλαδή το εκπαιδευτικό σύστημα είναι το παθογόνο, αυτό που έχει να κάνει με το αναλυτικό πρόγραμμα, με την κατανομή των ωρών, με το πως έρχεται η πολιτεία να προτείνει την μάθηση. Εκεί μέσα υπάρχουν κάποια ελάχιστα περιθώρια πρωτοβουλιών από τους καλούς εκπαιδευτικούς. Σίγουρα είναι η μειοψηφία και γι' αυτό θα έλεγα ότι το εκπαιδευτικό μας σύστημα είναι τόσο νοσηρό, ώστε πετάει έξω και τους καλούς εκπαιδευτικούς. Βλέπουμε σιγά-σιγά πως οι πιο αξιόλογοι εκπαιδευτικοί κουράζονται, παραιτούνται (σε εισαγωγικά ή χωρίς εισαγωγικά) και φεύγουν από την εκπαίδευση. Αυτό είναι ένα φαινόμενο που πρέπει να το επισημάνουμε και να το διερευνήσουμε. Και αντίθετα παραμένουν και αποκτούν ηγετικό ρόλο μέσα στην εκπαίδευση εκπαιδευτικοί που μπορεί να μην ήταν και επιλογή τους αυτό που κάνουν.

Εδώ βρίσκεται και η ευθύνη της κοινωνίας και της πολιτείας, ότι έχει κρατήσει τον εκπαιδευτικό στο περιθώριο, και με τις αποδοχές που είναι χαμηλές και με πολλούς άλλους τρόπους. Δεν τον τιμά, δεν τον κάνει ένα απ' τα εξέχοντα επαγγέλματα, τα ιδιαίτερα τιμητικά δηλαδή, προκειμένου να προσελκύσει και ανθρώπους πιο αξιόλογους. Λοιπόν κατά τον ίδιο τρόπο που ωθούνται στο περιθώριο εκπαιδευτικοί αξιόλογοι, ωθούνται και μαθητές.

Το νοσηρό της υποθέσεως είναι ότι το εκπαιδευτικό σύστημα δεν καλλιεργεί την αγάπη για μάθηση την οποία έχει έμφυτη ο άνθρωπος· αλλά απλώς, επειδή για κάποιους λόγους δεν τρέχουν όλα τα παιδιά με τον ίδιο ρυθμό στην μάθηση, το σχολείο δουλεύει με μια μειοψηφία παιδιών που τους ταιριάζει αυτό το σύστημα, δηλαδή το εγκεφαλικό και της απομνημόνευσης, και τα υπόλοιπα παιδιά πετάγονται έξω. Δεν θα καταλήξουν όλα να γίνουν βίαια, εννοείται. Κάποια παιδιά που είναι πιο ενδοστρεφή θα χάσουν την αυτοεκτίμηση τους πια και ουδέποτε θα συνέλθουν απ' αυτό ή θα περάσουν στην μελαγχολία. Βλέπουμε και τέτοια παιδιά και εφήβους που τα έχει θίξει ανεπανόρθωτα το εκπαιδευτικό σύστημα, αλλά που δεν διαθέτουν την εξωστρέφεια στα συμπτώματά τους, ώστε να ενοχλούν άλλους.

Για μια μερίδα όμως παιδιών που χαρακτηρίζονται από εξωστρέφεια, το ότι πετάγονται έξω από την μάθηση και απλώς «σέρνονται» όλα αυτά τα χρόνια μέχρι τα δεκαοχτώ σ' ένα υποχρεωτικό σύστημα, αυτό παίρνει ένα συμβολικό χαρακτήρα για τα παιδιά αυτά. Αισθάνονται πως η κοινωνία τα έχει πετάξει έξω. Διότι η κοινωνία για τα παιδιά και τους εφήβους ποιά είναι; Το σχολείο. Αυτή είναι η θέση τους μέσα στην κοινωνία. Δείτε το και στους ενήλικες: εάν κάποιος ενήλικας

αισθάνεται πως η κοινωνία τον έχει πετάξει έξω, αμέσως ανοίγει ο δρόμος για θυμό, βία και παραβατικότητα. Είναι η αντίδραση στην απόρριψη της κοινωνίας. Και αυτό το βλέπουμε και σε μεγαλύτερους, οι οποίοι έκαναν ένα σφάλμα, έμειναν στην φυλακή ένα διάστημα και, αν η κοινωνία δεν τους ξαναεντάξει μέσα της, θα επιστρέψουν στην παραβατικότητα.

Λοιπόν κατά τον ίδιο τρόπο βλέπει κανείς ότι ένα παιδί κάνει ένα παράπτωμα. Αν αυτό το παράπτωμα το πληρώσει πάρα πολύ ακριβά, αν αυτό το παράπτωμα τον φέρει στο περιθώριο, μένει για πάντα στο περιθώριο και αρχίζει πια να ερωτοτροπεί με την παραβατικότητα. Αρχίζει να γίνεται ο χώρος του, ο φυσικός του χώρος. Αφού δεν παίρνει καμιά αυτοεκτίμηση (που την έχει απόλυτη ανάγκη ο έφηβος) από την μαθησιακή διαδικασία, θα κοιτάξει να την πάρει από την παρέα. Θα κοιτάξει να επιβληθεί στην παρέα σαν ηγέτης με την βία, που δήθεν είναι ανδρισμός, είναι παλικάριά, οπότε να έχει από 'κει τουλάχιστον μια αυτοεκτίμηση.

Έτσι και οι έφηβοι που σπρώχνονται στο περιθώριο της μάθησης: είναι σαν να τους στέλνει η κοινωνία το μήνυμα, «προχωρούμε χωρίς εσένα». «Δεν υπάρχει κάτι στην ζωή για σένα, για να σου δώσει νόημα», θέλει πολύ για να επανακτήσει κάποιος απέναντι σε αυτό το αδιέξοδο;

Δηλαδή αυτοί οι νέοι τελικά οι οποίοι φτιάχνουν συμμορίες, είτε των γηπέδων, είτε απλώς και μόνο για να κλέβουν, ουσιαστικά σε αυτές τις συμμορίες βρίσκουν κάτι πολύ βασικό που δεν βρήκαν αλλού. Δηλαδή χρειάζονται από κάπου μίαν αυτοεκτίμηση. Χρειάζονται από κάπου να παίρνουν την εκτίμηση των άλλων επίσης. Δεν μπορεί ο άνθρωπος να ζήσει χωρίς εκτίμηση σ' αυτές τις ηλικίες, θα καταρρεύσει. Και την παίρνει μ' αυτό τον αρνητικό τρόπο.

Εδώ λοιπόν θα ήθελα να επισημάνω αυτό το γεγονός, δηλαδή ότι έχουμε παιδιά και εφήβους τα οποία δεν συμμετέχουν στην μαθησιακή διαδικασία, διότι αυτή δεν μπόρεσε να τα ενσωματώσει. Είναι αποτυχία του συστήματος το ότι δεν μπόρεσε να ενσωματώσει αυτά τα παιδιά στην μάθηση, με αποτέλεσμα αυτό να δημιουργεί θυμό, να δημιουργεί αντιδραστικότητα, και για ορισμένα από αυτά ο θυμός θα πάρει και την μορφή της βίας πια. Δηλαδή ένα θυμωμένο παιδί, ένα δυστυχισμένο παιδί, το οποίο δεν παίρνει χαρά από πουθενά, δεν παίρνει αναγνώριση και έπαινο, θα ταυτιστεί πλέον με αυτή την αρνητική πλευρά, ώστε να πάρει έναν έπαινο απ' τους ομοφρονούντες, θα λέγαμε, της παρέας.

Πιστεύω ότι ένα μεγάλο μέρος της παιδικής και εφηβικής βίας και εγκληματικότητας έχει από πίσω την σχολική αποτυχία και νομίζω ότι και οι στατιστικές συμφωνούν σ' αυτό. Διότι κατ' εξοχήν στα παιδιά αυτά και στους εφήβους που συμμετέχουν σε οργανωμένη βία βλέπει κανείς μέσα από τις

στατιστικές πολύ χαμηλή σχολική επίδοση. Δεν έχει λόγο, δηλαδή, ένας μαθητής που αισθάνεται ότι τα καταφέρνει, που παίρνει ικανοποίηση απ' την μάθηση, να καταφύγει στην βία.

Αυτό το θέμα νομίζω πρέπει να το προσέξουμε πάρα πολύ· και ανησυχώ, διότι σήμερα οι συζητήσεις που γίνονται για την εκπαίδευση αναφέρονται μόνο σ' επιφανειακές ρυθμίσεις. Δηλαδή κάθε κυβέρνηση διαφημίζει πόσες νέες σχολικές αίθουσες έχει κάνει, πόσο αύξησε τα κονδύλια για την παιδεία, η αντιπολίτευση λέει δεν είναι αρκετά, ή μιλούν για μετατροπές σε κάποιες σχολικές ώρες, αφαιρούν από ένα μάθημα και προσθέτουν σ' ένα άλλο. Και δεν ασχολείται κανείς πώς διδάσκονται τα μαθήματα, τι είδους εκπαιδευτικούς έχουμε, τι εκπαιδευτικούς θέλουμε ν' αποκτήσουμε, μήπως πρέπει να μπει ένα φρένο νωρίτερα, ένας έλεγχος, μήπως πρέπει να γίνεται μια εξέταση των ανθρώπων και μια επιλογή, μήπως πρέπει να υπάρξει φαντασία μέσα στο σχολικό πρόγραμμα, δηλαδή πέρα απ' το καθιερωμένο μάθημα να υπάρξουν διαδικασίες συμμετοχής και δημιουργίας των ίδιων των παιδιών. Αν τα κάναμε αυτά τα πράγματα, νομίζω ότι θα ζωντάνευε το σχολείο, η σχολική ζωή, η σχολική κοινότητα, και θα ενσωματώναμε στην μάθηση και άλλα παιδιά. Όποιο παιδί δεν ενσωματωθεί στην μάθηση, στην σχολική διαδικασία, θα είναι πρόβλημα για την κοινωνία ολόκληρη επί δεκαετίες. Αυτό πρέπει να το συνειδητοποιήσουμε και να δώσουμε απόλυτη προτεραιότητα στο θέμα του σχολείου. Ο εκπαιδευτικός, νομίζω, θα πρέπει να ακούσει περισσότερο την καρδιά του και να τολμήσει. Χρειαζόμαστε τόλμη και φαντασία, αγάπη, φροντίδα, ικανότητα να μπαίνει στην θέση του μαθητή, ισότητα και δικαιοσύνη (διότι εξοργίζουν πάρα πολύ τους εφήβους οι αδικίες που γίνονται στα σχολεία, άθελά μας βέβαια). Όλα αυτά πρέπει να τα κάνει ως άτομο ο εκπαιδευτικός, αλλά παρ' όλα αυτά εξακολουθώ να λέω ότι πέρα από τον αγώνα που θα δώσουν τα συγκεκριμένα άτομα, είναι θέμα γενικότερης σύλληψης του εκπαιδευτικού συστήματος. Να αποκτήσουμε ένα εκπαιδευτικό σύστημα περιεκτικό, όπως λέγεται, δηλαδή το οποίο να μπορεί να χωρέσει και διαφορετικούς χαρακτήρες παιδιών, το οποίο μπορεί να δώσει μια ποικιλία στους τρόπους μάθησης. Γιατί δεν μαθαίνουν όλα τα παιδιά με τον ίδιο τρόπο. Και βεβαίως να έχουμε ένα εκπαιδευτικό σύστημα το οποίο θα επιτρέπει, με ξεχωριστά κίνητρα και αυστηρά κριτήρια ταυτόχρονα, να αποκτήσουμε καλύτερους εκπαιδευτικούς, τους άριστους της ελληνικής κοινωνίας, προκειμένου να χτίσουμε ένα αύριο καλύτερο.

πηγή: Πρωτ. Βασίλειος Θερμός, «Χρειαζόμαστε την οικογένεια;», εκδ. Αρμός, σ. 149-159

<http://bit.ly/18d3GUX>